

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Thurzó Gy.*
Cím: *Az utolsó pillanat*

Forrás: *Neureti Újság*

(Hely) *Mz* (Idő) *1943 II. 6.* (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy *92*
Hely *Vörösmarty Mihály*
Idő *"1943"*
Személy

Az utolsó pillanat

írta: **Thurzó Gábor**

„Adósság, tehetetlenség, sánta remény, hidd el, alig nevezhető életnek; itt a lelki-erő oszlop, melyről elpusztult a hid” – írja 1854-ben a meghajszolt, beteg, öregedő Vörösmarty Mihály egyik barátjának, Tóth Lőrincnek. Egy évvel utóbb betegsége rosszabbodott, családja jobbnak látta, ha Pestre költöznek. Egy ideig az Arany Sasban laktak, majd 1855 november 17-én a Váci-utca 5-ös száma alá költöztek, Kappel-házba.

Kétemelletes, egérszürkére festett, eléggé keskeny épület ez a belvárosi ház, udvara jókora macskafejkövekkel kirakva, közepén vörösmárvány káváju kut. Hosszú, homályos kapualja van, balfelől sárgára mázolt lépcsőház visz az emeletekre: szűk lépcsőház, időrágta szürke kövekkel, rozoga vaskorlátal. A kocsi, amely a halálos beteg költőt az Arany Sasból idehozta, megállt a súlyos tölgyfakapu előtt. Vörösmarty, aki szinte lélektelenül túrta a pesti napokat és alig vette észre barátait, egy pillanatra felfigyelt a házra. Ismerős volt, pedig hosszú ideje nem járt már Pesten és arra emlékezett, hogy ezt a házat is sok-sok évvel ezelőtt látta utoljára. Belépett a kapu alá, felesége karjára támaszkodva, és ahogy egyik kezével görcsösen a vaskorlátba tapogatózva az első emeletre tartott, hirtelen megszédült. A sárga olajfesték, a korlát, a szűk

lépcsőház aknaja megmozdult. Vörösmarty agyát vér futotta el és a következő pillanatban érzéketlenül hullt felesége karjára. Előkerült a házmester, a költő barátai közül is ott volt valaki, feltámogatták a lakásba.

Szürke, füstette falak között már álltak a Vörösmarty-család butorai, egy sötét szobában a költő ágya. Vörösmartyt lefektették, s ahogy egy pillanatra megnyugodott, emlékezni kezdett. Mozdulatlan volt, ólomszürke, szemét görcsösen lehunyta, de amit látott, az különös varázslat volt. Most már ráismert a házra, ráismert a lépcsőkre, melyeken annyiszor sietett fölfelé ugyanebbe a lakásba, megismerte a füstette falakat, melyeknek mintáiba fehér foltokat sápasztott egy csomó leszedett kép. E falak közt valaha pipafüst szállt, a képeken vérgőzös, viharos éjszakák lobogtak vörös, sötétkék, niéregzöld színekben, a fehérkeretű ablakba egy magas, „héroszi termetű”, vörös pofaszakállas, bodros hajú, derűs szemű férfiú támaszkodik csibukozva, az asztalon garmadában áll a könyv, megkezdett kézirat, tetejükön hosszúszerű pipák, tarkavégű ecsetek. A férfiú Kisfaludy Károly, aki élete két utolsó esztendejére költözött ide Löffler doktorétól, egy hiábavaló szerelem elől menekülve. A mozdulatlanul fekvő Vörös-

marty hűdött szája mintha egy kicsit megrezzent volna. „Mosolyog” – suttogta halálsápadtan, boldogan a felesége, aki ecetes ronggyal törölgette verejtékező homlokát.

A fekete éjszakából Vörösmarty most nevetést hall és a sötétségből arcom emelkednek ki, csupa-csupa fiatalember, egyik se több harmincnál, elszórt székeken lovagolva, egy nyavalyás pamlagra dőlve hallgatják a mestert. Sorra megismerte az arcokat; — kávébarna körszakállas, dus, hegyesvégű bajuszu, sűrű szemöldökű fiatalember, hallgatagon, de éles tekintettel figyel a házigazdát, — ez Bajza József; egy németes arcú, csupasz állu ifju, magyaros ruhában, szemében buzgóság, szolgálatkész lelkeség, — ez Toldy Ferenc; egy harmadik, aki az ajtófélfának támaszkodik, Helmezy Mihály, a szótekerő; egy finoman metszett, kicsit naiv arcú, — forró barátságban együtt töltött esztendők alatt tanulta megismerni, — ez Zádor György; két idegen-forma, magyarul csak rosszul beszélő, de azért magyarruhás fiatalember kuporog egymás mellett a pamtagon, — az egyik Paziuzzi Mihály, román származású elbeszélő, a másik Tretter György, pesti eredetű német író. Ahogy Vörösmarty az ágyon mozdulatlanul fekvő a multból elősejelő arcokat nézi, együtt látja a felbomlott Aurora kört. Mennyi minden harcra, munkára emlékeztette ez a néhány fiatalember!

A halállal vívódó költő agyában mozogni kezdtek a képek. Hangokat hallott, vitázókat, a mester férfiasan meleg hang-

ját, ahogy tanácsokat ad, ahogy vidáman pöffentgetve pipájából, olvassa a bírálatra adott kéziratokat. Mekkora tekintélye volt, pedig soha egy sor bírálatot le nem irt. Mennyit köszönhetett neki! Ő volt az, aki a beérkezett nagyságok közül elsőnek fogadta házában. Kazinczytól hiába várt tárt karokat! Kisfaludy volt az, aki először fogadta szeretettel a „Zalán futását” és rajzolt cimoldalára gyönyörű rajzolatot. Kisfaludy akkoriban sokat betegeskedett, a pipát se bírta már, többet ült, mint fent járt, de mintha most akarna csak felroppenni. Minden új verse meglepetés, minden sora utat tör. És a képek szálltak egymásután. Nap, mint nap itt jártak az öreg házban, a sötét szobákban. Kisfaludy bő karosszék-

ben ült az ablaknál, vig volt, kedves, mulattató, de néha elhallgatott, köhögés rázta meg, nemsokára csak égő, drága barna szemé nézett rájuk csonttáfgyott arcából. Milyen baráti, közvetlen volt a hangulat mester és tanítványok közt e falak között! Kisfaludy alig tegezett közülük valakit, a tanítványok sem egymást, de mélyebben volt barátjuk. Fegyvertárs volt, harcra vezette őket, ötletesen, kedvesen, komolytalanul, de úgy, hogy játszi muzsájában több volt a komolyság, mint az öregek ellentáborának agg nyelvújítóiban. Vörösmarty bucsuzó szívét újra átmelegítette a hála: milyen ügyetlen, szerelemtől, szeméremtől megzavart ifju volt, amikor először került Kisfaludy elé!

Kisfaludytól könnyedséget tanult, az élet javainak szívesen vevését, a derüt,

az akasztófahumort. Láta gondokban vergődő és mégis gondtalan tücskök-életét és ő is fellélekzett lassan. Megtanult derüsen élni a bizonytalan holnap árnyékában. Egy szál vörösgalléru fehér katonaköpenybe burkolódzva, sűrű pipafellegben, jéghideg kályha mellett dolgozott ő is. Itt, a Kappel-házban felmelegedett mindaz, ami a fületlen szobában talán reménytelenség volt, itt szent és könnyű ügygyé változott. Fontosabb volt egy jó vers, mint a meleg kályha s a mester nemcsak ösztökélte tanítványait, versenyzett is velük.

A magasra vetett ágyon mozdulatlanul fekvő Vörösmarty néhány percre elvesztette szeme elől a képeket. Eltűntek a szeretett arcok, újra azt a hirtelen szé-
dülést érezte, mint amikor egy órával előbb ismét felfelé készülődött a régi ház meredek, keskeny lépcsőin. Egy elmosódott emlék kinozta agyát, makacsul, egyetlenegy emlék, aztán elöbukkant ez is. 1830-ban történt, november 21-én, délben. Zimankós, csuf idő volt az is, akárcsak a mai. Kisfaludy betegsége rosszabbodott. Félt, nagyon félt a haláltól, készült rá, bucsuzkodott, de közben reménykedve szedte az orvosságokat. Ezen a zimankós novemberi napon hírek keringtek róla, Vörösmarty félve sietett fel a beteg ágyához, amelyet körülálltak már a barátok és tanítványok. Kisfaludy Károlynak már csak a meleg tekintete élt, nézett rájuk; kitért, hosszan, kezében kifelvadtan a pipaszár, aztán megmerevedett a szem, és már messziről tekintett rájuk.

1830! Hány esztendő mult el azóta! Esztendők fényben és árnyékban, a népszerűség és népszerűtlenség egyaránt szívére ölelte a férfi Vörösmartyt. Elkerült, messze elkerült a Kappel-házból, utoljára akkor lépdelt lefelé a tekervényes szűk lépcsőkön, amikor Kisfaludy koporsóját kísérte utolsó útjára, végig a zokogó város. Aztán megkezdődött az élete. Kazinczy meghalt és a férfikorban érő költő lassan azt vette észre, hogy Kisfaludy Károly és Kazinczy Ferenc örökét ő veszi át. Ő már a vezér, ő a tanító, a fiatal költő azért jön Pestre, hogy az ő zord férfi-bariangját keresse fel a kalaputcai

ankovich-házban. Feküdt most a halálos ágyon, de az emlékek még nem hagyták el, minél jobban fogott ereje, annál több és több emlék rajzott elébe, — egy egész élet, telve fájdalommal, csalódással, a boldogság ritka perceivel! Arcokat látott, egy fiatal, zsenge leányt, Perczel Etelkát, ahogy fel-feltűnik néha szelid mosolyával az életében, és egy másik nő arcot is látott, Csajághy Laurát, akit későn, nagyon későn ismert meg, és aki mintha föléje hajolt volna most, hogy dióbarna fürtjeivel, aggódó sötét tekintetével eloszlassa a Perczel-leány feltűnő árnyát.

És barátok jelentek meg előtte. Deák Ferenc, akire Pestre érkezése előtt gyermekeit bizta azokra az időkre, amikor ő már nem lesz többé, Zádor György, az elmaradhatatlan ifjúkori társ, Sallay, a famulus. És látta elvonulni a tanítványokat is. Különösen egy izgékony, beesett arcu, sápadt, serkenő szakállu és bajuszu, különös tűzben égő tekintetű csunya ifjú állt előtte: Petőfi Sándor, ahogy egy évtizeddel ezelőtt karbafont kézzel hallgatta verseiről a véleményét. Hol vannak már ezek az arcok? Köröskörül némán téspe az ország, olyan csend van még 1855 novemberében is a hazában, mintha kriptá mélyén élnének. A barátok elbujdostak, a haldokló Vörösmarty iszonyodva gondolt Bajzára, aki bujdosásában kísérte, és immár az örület éjszakájába süllyedt, a szelid Perczel Etelkára, aki meggyötört, boldogtalan asszonnyá öregedett, és Petőfire, ahogy a halál fényességéből int feléje. Mennyi emberi élet! Milyen sok küzdelem, mennyi fájdalom, milyen kevés világosság!

Egyszerre verssorok zsongtak fel, és lassan nyugtatták a halállal és emlékekkel viaskodó költőt. A versek. Ez mégis más, értük talán érdemes volt élni. Hányszor emelték ki a kétségbeesésből, hányszor tanult meg vigasztalódni egy-egy strófa hallatán. Amikor Világos után Szatmáron bujdosott, udvarházról-udvarházra menekülve, hogy végkép nyoma tűnjön az üldözők elől, a versek mentették meg. A haldokló egy pillanatra felnyitotta ólomsúlyu pilláit, elmosódó arcokat látott, köztük a gyermekeit, a feleségét. Kinyújtotta az egyik kezét, mert Deák Ferencet látta és egy gesztenyeszín körszakállas

arcot. Kemény Zsigmondot. Aztán ők is eltűntek, a ferences zárdából egy fiatal barát lépett be és amíg az utolsó utra-
való szavait mormolta felette, Vörösmarty a latin igékek egybefolytan hallotta a multból a versek fekete szárnyainak suhogását feje felett.

A pap elment, a költő lassan ocsudott. Végtelen könnyebbedést érzett, mintha az emlékek irgalmasan eloldoznák földi kötelekeit és ragadnák magukkal a föld fölé, az emlékek, árnyak, megnyugvás birodalmába. A szomszédos szobában lábas-
ára ketyegett. A haldokló tisztuló aggyal hallotta, ahogy zengve, messze visszhangzón felkeltőt üt. Felnezet. Tisztán látta maga előtt Laura arcát, hü, vigasztaló, bátorító szemét. Megszorította a kezét, valamit mondani akart. Az asszony aggodalmas gonddal olvasott hűdötten mozgó ajkairól. Annyit kivett, hogy Vörösmarty azt akarja, olvasson neki.

— Verset? — kérdezte. — Melyiket?

Az ágyon papirlapok hevertek, a haldokló mutatott köztük, aztán az egyikre mutatott. Laura felemelte a papirost, megnézte a címet, Vörösmarty bólintott és a haldokló szobájában felhangzott az utolsó, a csonkán maradt vers:

*Fogytán van a napod,
Fogytán van szerencséd,
Ha volna is, minek?
Nincs ahová tennéd,
Véred megsűrűsödött,
Agyvelőd kiapadt,
Fáradt vállaidról
Vén gunyád leszakadt.
Fogytán van erszényed,
Fogytán van a borod,
Mire virradsz még,
Szegény magyar költő?
Van-e még reménység?
Lesz-e még hajnalod?
Férfi napjaidban
Hányszor álmodoztál
Bűszke reményekkel,
Kényedre játszottál!...*

Ott, ahol a csonka vers megszakadt, megszakadt a költő élete is. Az utolsó soroknál már nem szorították ujjai görcsösen Csajághy Laura kezét. Az asszony rátekinthetett, — a költő hűdött arca elsimult, szeme lehunyvva maradt, és most már nem kísértették emlékek, nem kísértette az élet csodás és rejtelmes látományaival.

Déli két óra volt, az óra a másik szobában éppen akkor ütött.